

ג'ריון א'ר'ג

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

פרשת ראה

עבודת הצדקה שבחודש אלול

– צדקה וחסד מהש"ת ומצד האדם –

שקו"ט בפלוגתא אודות איסור דם

ההבדל בין "חמשה טוטפות" ל"חמש פרשיות"

קובץ זה יוצא לאור לעילוי נשמת
ה"ה הרב החסיד ר' מאיר ב"ר שמחה יצחק ע"ה זאיאניץ
ס. פאולו ברזיל

ולזכות בניו הני לומדי ותמכי אודייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשד,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

צוות העריכה וההגהה:

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מאיר יעקב זילברשטרום,
הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב מנחם מענדל יעקובוביץ, הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס,
הרב אליהו שוויכה.

מכון 'אור החסידות'

1469 President st. #BSMT,
Brooklyn NY 11213 U.S.A.
ת.ד. 2033 כפר חב"ד
ארץ הקודש
*5717
orhachasidutil@gmail.com
oh@chasidus.net

לקראת שבת

ביאורים על פרשת השבוע

נלקטו ונערכו מתוך תורתו של
כ"ק ארמו"ר מליובאוויטש וצוקל"ה נבנ"מ זצ"ל

בפתח הגיליון

עבודת הצדקה שבחודש אלול

– צדקה וחסד מהש"ת ומצד האדם –

בשבת זו בה מברכין את חודש אלול, מופיעה בפרשתנו מצוות הצדקה – "פתוח תפתח את ירך" וגו'. גם איתא בספרים שבחודש אלול מאיר שם הו"ה היוצא מס"ת של הפסוק "צדקה תהי' לנו כ"י".

המדור "יינה של תורה" עוסק בקשר של מצוות הצדקה לעבודת חודש אלול. בחודש זה עמלים להתכונן לימי הדין ומשפט של ר"ה ויה"כ, ולזאת מוסיפים במעשים טובים שיכריעו את הכף לזכות ולחיים, אך יחד עם זאת יש לזכור ולהתכונן בכך שעצם הכרעת הדין על פי מעשי האדם היא צדקה וחסד מאת השי"ת, ולזאת יש להרבות במצוות הצדקה איש לרעהו.

אף המדור "שיחות קודש" עוסק בחשיבות הצדקה בחודש התשובה, ובו צריך האדם להוסיף ולהרבות במצווה זו, לצאת מכלל "כרבעי לי' למיעבד לא עבד", ובכדי לזכות לקבל את השפע מהשי"ת בתורת צדקה – "לך ה' הצדקה".

במדור "דרכי החסידות" הובא מעשה מהבעל שם טוב אודות ר' שבתי מאיר מברודי שזכה ל"הצלחה בצדקה", ובמדור "תורת חיים" עצות והוראות שונות בדבר מצוות הצדקה.

ויה"ר שעל ידי ההוספה בצדקה נזכה לכתובה וחתומה טובה, לשנה טובה ומתוקה, להכתב ולהחתם בספרן של צדיקים, בטוב הנראה והנגלה.

המערכת

ראה

ב ☞ מקדא אני דודש

מה מוסיף "לא תוסף עליו"
על "לא תוסיפו"?

ע"פ לקיטו שיחות ה"ט עמ' 53 חזק' 24, תורת מנחה חז"ל עמ' 286

ה ☞ פנינים + עיון וביאוד

+ מדוע לא מביא רש"י "פני מלך פני כלב"?

ע"פ לקיטו שיחות ה"ט עמ' 103

+ איסור אכילת קדשים בחוץ

ור' יהושע בן קדחה

ע"פ לקיטו שיחות ה"ב עמ' 83

ו ☞ יינה של תורה

צדקה מהשי"ת בחודש אלול

ע"פ לקיטו שיחות ה"ד עמ' 89 ואילך

ט ☞ שיחות קודש

כאו"א יכול להתכונן לימי הדין ע"י צדקה

י ☞ פנינים + דרוש ואגדה

+ כיצד הופך הסימן "פני כלב" לברכה?

ע"פ לקיטו שיחות ה"ט עמ' 105

+ מדוע מתאווה אדם לבשר?

ע"פ לקיטו שיחות ה"ד עמ' 110 ואילך

יא ☞ חידושי סוגיות

בפולגות ר' יהודה ובן עזאי גבי

לשון הכתוב באיסור דם

ע"פ לקיטו שיחות ה"ד עמ' 45 ואילך

יד ☞ תורת חיים

להרבות בצדקה!

טו ☞ דרכי החסידות

הצלחה בצדקה

וזאת למדועי, שדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים הושמט ריבוי השקו"ט והמקורות שהופיעו שם, ויש להיפך, אשר במקורם מופיעים בקיצור וכאן הורחבו ותבארו ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגויות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויכול לעמוד בעצמו על אמיתותם.

מקרא אני דהיש

ביאורים בפשוטו של מקרא

מה מוסיף "לא תוסף עליו" על "לא תוסיפו"?

מה מוסיף איסור כל תוסף שבפרשתנו על האיסור בפ' ואתחנן? / מרוע שם הביא רש"י דונמא מחמש ציציות וכאן מארבע ברכות בכרכת כהנים? / מה ההבדל בין "חמשה טוטפות" ל"חמש פרשיות"?

"את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרו לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע

ממנו" (פרשתנו יג, א). ובפירושו רש"י:

"לא תוסף עליו - חמשה טוטפות בתפילין, חמשה מינין בלולב, ארבע ברכות בכרכת

כהנים".

ובמפרשים הקשו (גור אריה. משכיל לדוד. ועוד), אשר זו הפעם השניה שנאמר דבר זה:

בפרשת ואתחנן (ה, א) כבר נאמר **"לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם"**, ושם

פירש רש"י כעין פירושו כאן וז"ל: **"כגון חמש פרשיות בתפילין, חמשת מינין בלולב, וחמש**

ציציות". - לשם מה איפוא כפל הכתוב את אותו הציציות?

ובשלמא לולי דברי רש"י - היה אפשר לומר שהכתוב כאן בא לאסור ענין של הוספה

באופן אחר מאשר בפ' ואתחנן;

[כמו שכתב במשכיל לדוד כאן: **"ואי לאו דברי רש"י ז"ל היינו יכולים לומר, לפי שיש ב'**

מיני תוספת: א' כזה שמוסיף במצוה עצמה, כגון ה' פרשיות בתפילין וכו', ועוד כגון שמניח

ב' תפילין שוין בראש - ולהכי צריכי תרתי".

ובשם הגר"א הובא לפרש (ב"תורה תמימה" ואתחנן ד, א סוף אות א), שבפרשת ואתחנן

כוונת הכתוב היא שלא להוסיף מצוה חדשה על תרי"ג המצוות, ואילו כאן החידוש הוא

שבאותה מצוה גופא לא יוסיפו ולא יגרעו].

אך כיון שאלבא דרש"י מתפרשים שני הכתובים באותו סגנון ממש - תרתי למה לי?

אמנם כבר כתבו במפרשים, כי רש"י הוסיף כאן פרט אחד שלא כתב בפ' ואתחנן - והוא

"ארבע ברכות בכרכת כהנים" (ולאידך, השמיט "חמש ציציות" שכתב שם).

ויש להוסיף על דבריהם, שגם לענין תפילין מוצאים אנו שינוי: בפ' ואתחנן כתב רש"י "חמש פרשיות", ואילו כאן "חמשה טוטפות" – וכד דייקת שפיר הרי יש בזה נפק"מ של ממש, כדלקמן.

[בס' זכרון על רש"י כאן כתב שאין חילוק: "ופרשיות של תפילין קרי להו טוטפות"; אך זה עצמו שרש"י שינה מהכא להתם, ובפרט שהפרשיות סמוכות זל"ו – מלמד כי יש דברים בגו].

ב. וי"ל בביאור הענין:

מ"לא תוסיפו" שנאמר בפעם הראשונה, בפ' ואתחנן, למדים את עצם האיסור – שאסור להוסיף ענין שאינו שייך להמצוה. וכפשטות הענין, שאין להוסיף דבר חיצוני, שאין לו שייכות לעצם המצוה, בתוך המצוה, אלא יש לקיים רק את ענינה של המצוה עצמה.

ובהתאם לכך – הביא רש"י שם ג' דוגמאות (והטעם שהוצרך רש"י לג' דוגמאות דוקא – ראה גור אריה כאן, ובארוכה תורת מנחם חנ"ו עמ' 286 ואילך):

"חמש פרשיות בתפילין" – בכל התורה קיימות רק ארבע פרשיות שנזכרת בהן מצות תפילין (קדש, והיה כי יביאך, שמע, והיה אם שמוע). ולכן אסור להוסיף בתוך התפילין פרשה חמישית 'מן החוץ', שאינה עוסקת בענין התפילין;

"חמשת מינין בלולב" – התורה קבעה שדוקא ארבע מינים אלו שייכים לשמחת חג הסוכות, וכמו שכתוב: "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים ענף עץ עבות וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים" (אמור כג, מ), והיינו, שדוקא ארבע מינים אלו שייכים לתוכן השמחה דחג הסוכות, ואסור להוסיף עוד מין 'מן החוץ', שאינו שייך לענין זה;

"חמש ציציות" – כבר פירש רש"י (בס"פ פ' שלח) שארבע ציציות "כנגד ארבע לשונות של גאולה שנאמר במצרים: והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתני", ואסור להוסיף עליהן ציצית חמישית 'מן החוץ', שאינה בהאי ענינא.

ג. אמנם בפרשתנו, שבא הכתוב וכפל האיסור ד"לא תוסיף" פעם שניה, למד רש"י שנתכוון הכתוב להוסיף פרט בהאיסור: לא זו בלבד שאין להכניס בהמצוה תוספת 'מן החוץ' (שזה ידענו כבר מהפעם הראשונה), אלא אפילו כאשר רוצים להוסיף בתוך המצוה דבר שיש לו שייכות עמה והוא מענינה – בכל זאת אסור לעשות כן.

ולכן כאן לא הביא רש"י הדוגמא ד"חמש ציציות", כי ציצית חמישית היא תוספת חיצונית לגמרי, והרי לא זה מה שבא הכתוב לחדש כאן; ובמקום זה פירש: "ארבע ברכות בברכת כהנים", והיינו, שאף שענינה של ברכת כהנים הוא ברכה לישראל, וכאשר מוסיפים ברכה רביעית הרי זה שפיר מענין הברכה – חידש הכתוב דאפילו הכי אסור לעשות כן, כי אין להוסיף כלל על שלושת הברכות שקבעה תורה בברכת כהנים.

ד. ובזה יתבאר גם השינוי בלשון רש"י לענין התפילין, שבפ' ואתחנן כתב "חמש פרשיות בתפילין", ואילו כאן כתב "חמשה טוטפות בתפילין":

הנה "טוטפות" אין פירושו פרשיות התפילין בדוקא, אלא קאי גם על הבתים. וכמפורש ב"רש"י סוף פ' בא: "תפילין, ועל שם שהם ארבעה בתים – קרויין טוטפות: טט בכתפי שתיים, פת באפריקי שתיים".

ובכן, בפרשת ואתחנן למדנו שאסור להוסיף פרשה חמישית בתפילין, כיון שיש רק ארבע פרשיות שבהם מוזכר ענין התפילין, וכאשר מוסיפים פרשה חמישית הרי תוספת זו אינה מענין התפילין;

וכאן בא הכתוב לחדש עוד, שגם כאשר רוצים להוסיף (לא פרשה חמישית, אלא) טוטפת חמישית, היינו: בית חמישי, שעיי"ז נפעלת הוספה בענין התפילין גופא –

כי ענין התפילין הוא לזכור את יציאת מצרים, "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים" (בא יג, ט), והרי ריבוי הבתים מגדיל את הזכרון – בכל זאת, גם על זה נאמר "לא תוסף עליו", ויש להשאיר את המצוה כמות שהיא: ארבעה בתים בלבד.

[וזה שכתב רש"י "חמשה טוטפות" – ולא כתב בפירוש "חמשה בתים" – י"ל:

הנה מוכח מדברי רש"י שתיבת "טוטפות" יכולה להתפרש בין על הבתים (כדבריו בס"פ בא – כנ"ל), ובין על הפרשיות (שכן פירש ב' ואתחנן ו, ח).

ומעתה י"ל, שהחידוש בפרשתנו יכול להיות גם בשלילת הוספת פרשה חמישית – כאשר תהיה זו פרשה העוסקת בענין יציאת מצרים, שאז הוי מענין התפילין שהם זכר ליצי"מ (משא"כ ב' ואתחנן ששללנו רק הוספת פרשה שאינה מענין התפילין כלל).

ולכן כתב רש"י "חמשה טוטפות" כדי שיהי אפשר לפרש בין על בית חמישי ובין על פרשה חמישית. ודו"ק].

ה. ומדאיתנן להכי יש לומר על דרך זה בנוגע ל"ה' מינים בלולב", שאף שלשון רש"י שווה לכאור' ב' ואתחנן ובפרשתנו, הרי הכוונה בזה שונה היא:

ב' ואתחנן כוונת רש"י היא לאסור הוספת מין חמישי מן החוץ, שאינו בענין השמחה וכו' ולכן פשוט שאין להוסיפו על ד' מינים שענינם "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים"; ואילו בפרשתנו כוונת רש"י לחדש, שגם אם תמצא סברא וביאור על מין נוסף שגם הוא שייך לענין השמחה דסוכות, גם אז יהיה אסור להוסיפו על המצוה, שמוגבלת לד' מינים בלבד ותו לא – כי נצטווינו "לא תוסף עליו", שאין להוסיף בהמצוה כלל ועיקר.

– וע"פ כהנ"ל יומתק שרש"י מעתיק בפרשתנו – ב'דיבור המתחיל' – מן הכתוב (לא רק את התיבות "לא תוסף", וכמו שהעתיק ב' ואתחנן רק התיבות "לא תוסיפו", אלא) גם תיבת "עליו", "לא תוסף עליו", כי זהו החידוש כאן, שאפילו הוספה ששייכת להמצוה ו"מתיישבת" בה, "תוסף עליו" – בתוך המצוה גופא, גם זה אסור אלא יש לקיים מצות ה' כמות שהיא.

המימרא שמביא, וכאשר הוא מציין את שמו הרי זה משום שהדבר מוסיף הבנה בעצם הפירוש, מאחר וידועה לנו שיטת בעל המימרא ממקומות אחרים.

ובנידון דידן יש לבאר:

כוונת רש"י בפירושו על פסוק זה היא להדגיש, שכוונת הכתוב היא לשלול סברא לפי שייך לאכול את המעשר והקדשים "בשערך", מחוץ לירושלים: אף שידוע לנו מכבר שמקום אכילת המעשר והקדשים הוא דווקא לפני מן החומות, מכל מקום מאחר ואכילת המעשר והקדשים היא מצוה, קא סלקא דעתין שבמצב בו האדם אנוס ואינו יכול לעלות לירושלים עליו לקיים את מצות האכילה במקומו, "בשערך" (ראה גם ג"א כאן).

וזהו ש"בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר" – שהאכילה בירושלים היא תנאי לעיכובא, ואסור לאכול את המעשר והקדשים במקום אחר. ומפרש רש"י ש"לא תוכל לאכול בשערך" הכוונה היא "יכול אתה אבל אינך רשאי", שאף שיש באכילה זו יכולת ואפשרות לקיים מצוה, מכל מקום לאחרי ש"בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר הרי "אינך רשאי" לעשות זאת, ואין באכילת מעשה וקדשים חוץ לירושלים מצוה.

ולכן ציין רש"י שבעל המימרא הוא ר' יהושע בן קרח:

אדם עלול לשאול, מכיון שליהודי יש מצוה לאכול מעשר וקדשים, כיצד יוכל הוא להסביר לעצמו שבמצב שהוא אנוס ונבצר ממנו ללכת לירושלים הרי משום כך "לא תוכל לאכול" אפילו "בשערך"?

ועל זה מביא רש"י שמאמר זה אמרו ר' יהושע בן קרח: ממאמריו הידועים שלו הוא "למה קדמה פרשת שמע לזה" אם שמוע, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואחר עול מצוות" (משנה ברכות דפ"ב).

וזהו ההסבר בנדו"ד, לפני שיהודי מקבל עליו עול מצוות, צריכה להיות אצלו קבלת "עול מצוות שמים", הנו"ש של מלך מלכי המלכים הקב"ה, שהוא ציווה "לא תוכל לאכול בשערך גו' כי אם לפני ה' אלקיך תאכלנו במקום אשר יבחר ה' אלקיך בו".

מדוע לא מביא רש"י "פני מלך פני כלב"?

ואכרתם את שמש

לכנות להם שם לגנאי, בית גליא קורין לה בית כריא, עין כל עין קוין (יב. ג. דש"י)

בגמרא (תמורה כח, ב. וכן בע"ז מה, סע"ב אף נשמש מפני הצנורה) מובאת לפני דומאות אלו דוגמא נוספת לכינוי שם גנאי לעבודה זרה: "פני מלך פני כלב", אך רש"י הביא רק שתי דוגמאות אלו. וקשה ממה נפשך: אם לא נקט אלא לדוגמא, ה' לו להביא רק דוגמא אחת, ואם מביא דוגמאות נוספות ה' לו להביא את כל הדוגמאות שבגמרא.

ויש לבאר:

בפסוק שלפני כן נאמר שהגויים היו מציבים את פסיליהם "על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן", ולכן מביא רש"י דווקא שתי דוגמאות המקבילות לשני אופנים אלו:

הצבת הפסלים "על ההרים הרמים ועל הגבעות" היא כדי שיהיו גבוהים וניכרים לעין כל, ולכן היו הגויים קוראים למקום "בית גליא", ועל כך מביא רש"י שיש לכנות שם לגנאי ולקרוא לו "בית כריא" – לשון שפלות ונחיתות, ככריית בור.

ואילו הצבת הפסלים "תחת כל עץ רענן" תוכנה לסמל שהשפע של הפירות והרעננות של העץ מגיעים מכוחם של האלילים, עפ"ל, ולכן קראו למקום "עין כל" (ואפשר ש"עין" הוא גם לשון מעין ו'מקור' ממנו נובע ה'כל'), ועל כך מביא רש"י שיש לכנות שם לגנאי ולקרוא למקום "עין קוין".

איסור אכילת קדשים בחוץ ור' יהושע בן קרח

לא תוכל לאכול בשערך

לא תוכל – בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר. לא תוכל – רבי יהושע בן קרח אומר יכול אתה אבל אינך רשאי (יב. יז. דש"י)

על פי רוב אין דרכו של רש"י לציין את שם בעל

יינה של תורה

עבודת ה' על פי הפרשה

צדקה מהשי"ת בחודש אלול

בחודש אלול מתחילים ארבעים יום של תשובה ומעשים טובים כהכנה לדין ומשפט של ר"ה ויוה"כ, והכל מחפשים עצה כיצד לזכות בדין, ומרבים בתשובה ותורה ומעשים טובים.

במאמר שלפנינו יבואר יסוד גדול בעניין הדין ומשפט, שאמנם נקבע הוא לפי מעשי האדם וזכויותיו, אך בכדי לזכות ולהכתב ולהחתם לשנה טובה ומתוקה צריכים גם בקשת רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא, כי הא גופא שהאדם ידון ויזכה בדין לפי מעשיו הוא חסד חנם מאת השי"ת.

וכהקדמה עיקרית לעבודת חודש אלול צריכים להרבות בצדקה, ואז יתן הקב"ה אף הוא מתנת חנם בצדקה – מדה כנגד מדה.

מצוות הצדקה בשבת מברכים חודש אלול

בשבת זו, שבה מברכים את חודש אלול, קוראים בתורה את מצוות הצדקה: "כי יהי בך אביון . . לא תאמץ את לבבך . . פתוח תפתח את ירך לר" (פרשתנו טו, ז-ח וראה סה"צ להרמב"ם מ"ע קצה. חינוך תע-ט).

והנה, ידוע מ"ש השל"ה (חלק תושב"כ ריש פר' וישב), שהפרשיות שנקראות בתורה יש להן שייכות וקשר למועד בשנה שבו הן נקראות, ואם קורין על מצוות הצדקה בשבת מברכין החודש אלול, בוודאי שיש עניין מיוחד במצוות הצדקה בחודש זה.

וסמך לדבר יש ללמוד ממ"ש הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג ה"ד) בנוגע לעשרת ימי תשובה "נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצוות", ולכל לראש מנה והדגיש את עניין הצדקה, ומשמע שמצוות הצדקה היא עבודה עיקרית וחשובה בעשרת ימי תשובה.

ומכיוון שכן הדברים בעשרת ימי תשובה, הרי יש ללמוד גם בנוגע לחודש אלול, שהוא חודש התשובה (ראה מהרי"ל ריש הל' ימים נוראים. לקו"ת להאריו"ל תצא. טור או"ח סי' תקפא. ועוד), וכמו שכתב הב"ח (שם) שהדבר רמוז בפסוק "אני לדודי ודודי לי" (שה"ש ג, א), שהוא ר"ת "אלול", וסופי תיבות ד' יו"דין עולה ארבעים – כנגד ארבעים יום מר"ח אלול ועד יוה"כ, כי באלו ארבעים ימי התשובה מקובלת" (וראה במקור הדברים עוד השוואות בין אלול לעשי"ת. עיי"ש).

עוד על מקומה המיוחד של מצוות הצדקה בחודש אלול ניתן ללמוד ממ"ש בסה"ק (משנת חסידים מס' אלול פ"א מ"ד) שבכל חודש יש "צירוף" של שם הוי"ה המרומז בפסוק מסוים, ובחודש אלול מאיר הצירוף היוצא מסופי תיבות של הכתוב "וצדקה תהיה לנו כי" (ואתחנן ג, כה), ומשמע שעבודה עיקרית בחודש אלול היא עבודת הצדקה.

יש לבאר מדוע מצוות הצדקה דווקא היא יסוד ועיקר בכללות עבודת ימי חודש אלול ועשיית, וכיצד מצווה זו היא הדרך לזכות בדין ומשפט של ראש השנה.

"בצדקה" או "בזרוע"

ביאור העניין:

איתא בגמרא (ברכות יז, ב) שיש שני אופנים בנוגע לקבלת צרכי האדם מהקב"ה, והדבר רמוז בכתוב "שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה" (ישעי' מו, יב): "כל העולם ניזונים בצדקה, והם ניזונים בזרוע".

והיינו, ש"כל העולם" אינם ראויים לקבל צרכיהם מהקב"ה משום שאין זכות בידם, והקב"ה מספיק צרכיהם בצדקה וחסד, ולא לפי מעשיהם, אבל "צדיקים" ניזונים "בזרוע" – "בזכות שבידם", ולכן נקראו "רחוקים מצדקה", שכן ניזונים בזכות מעשיהם הטובים ורחוקים מקבלת צדקה מהקב"ה (רש"י שם).

ומעין זה יש בעבודת ה', שמצינו חילוק בין המגיע לאדם על ידי התפילה, למה שמקבל על ידי לימוד התורה וקיום המצוות:

עניין התפילה הוא בקשה ותחנון, בבחינת "תחנונים ידבר רש" (משלי יח, כג), שהקב"ה ירחם עליו וימלא משאלותיו במתנת חנם.

אך על ידי לימוד התורה וקיום המצוות מקבל האדם את צרכיו על פי דין, כפי שהובטחנו בתורה "אם בחוקתי תלכו ואת מצוותי תשמרו... ונתתי גשמיכם בעיתם וגו'" (ריש בחוקותי), ואזי אין זה בדרך צדקה ורחמים כי אם הדבר מגיע לו בדין.

והנה, מקום ה' לומר, שבימי הדין, בעשרת ימי תשובה ובחודש אלול, שבהם שוקל הקב"ה את מעשי הנבראים וקוצב את השפע שיגיע אליהם על פי מעשיהם ועל פי דין, הנה עיקר העבודה צריכה להיות בהוספה במצוות ומעשים טובים, על מנת לזכות בדין, ואין מקום לבקשת רחמים שיהי' לפני משורת הדין.

אמנם, באמת אין הדבר כן, אלא אדרבא, יש מקום וחשיבות לתפילה ובקשת רחמים דווקא בימים אלו, וכפי שיתבאר.

תן צדקה – ויעשה עמך ה' צדקה

אף שעשיית הם ימי משפט מעשי האדם, מכל מקום מצינו ברמב"ם (שם) שהאריך אודות בקשת רחמים בימים אלו: "ונהגו כולם לקום בלילה בעשרה ימים אלו, ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ובכיבושין עד שיאור היום", והיינו שנוסף על ההוספה במצוות ומעשים טובים נהגו ישראל להתחנן ולבקש במתנת חנם וצדקה שהקב"ה יגזור דינם לטובה.

וביאור העניין הוא, שבאמת אין האדם יכול לומר שמצד מעשיו מגיע לו שיקבל כך וכך, שכן הקב"ה הוא נשגב ומרום מכל מעשי הנבראים התחתונים השפלים, ומצד עצמו אין מעשיהם תופסים מקום כלל, וכפי שנאמר "אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח" (איוב לה, ז).

יתירה מזו, המעשים גופא שעושה האדם אינן בכוחו ועוצם ידו, אלא רק בכח שנתן לו על כך הקב"ה, וכפי שדרשו חז"ל (ויקרא רבה פכ"ז, ב) על הפסוק (איוב מא, ג) "מי הקדימני ואשלם – תחת כל השמים לי הוא", שכל דבר שעושה האדם הוא רק בכח השי"ת, וכמו "מי עשה לי לולב עד שלא נתתי לו דמים, מי עשה לי ציצית עד שלא נתתי לו טלית, מי הפריש לפני פאה עד שלא נתתי לו שדה".

ומכל מקום הקב"ה ברחמיו הרבים ובצדקתו וחסדו משפיל את עצמו להתעסק במעשי הנבראים, והרי הוא דן את האדם ומחשיב את מעשיו הטובים של האדם כזכותו העצמית, ומזכה אותו בדין ומעניק לו את צרכיו.

אך על זאת צריכים רחמים ותחנונים, ולהרבות בתפילה כדי שהקב"ה יואיל להחשיב את המעשים טובים, ולדון את האדם על פי מעשיו ולזכותו בדין.

ומזה הטעם הקדים הרמב"ם, ופתח בעניין הנהגת עשי"ת, בכך ש"נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה", כי גם בעניין זה מודגש כיצד האדם מרגיש שמה שזוכה בדין רק מחמת צדקתו וחסדו של הקב"ה, שלכן מרבה בצדקה כדי שהקב"ה יתנהג עמו ג"כ באופן של צדקה מדה כנגד מדה.

והיינו, שהרגשת האדם שהזכי' בדין היא מצד חסד השי"ת ולא רק מצד מעשיו הטובים, צריכה להתבטא לא רק בתפילה ובתחנונים, אלא גם במעשיו הטובים שעושה על מנת להטות את כף המאזניים לטובה, שגם בהם יהי' מודגש כיצד הזכי' היא בצדקה ומתנת חינם של השי"ת, ואשר על כן עניין מרכזי ועיקרי במעשיו הטובים שעושה הוא מצוות הצדקה שמתעורר ברחמים על העני ונותן לו מתנת חינם.

רחמים ומתנת חינם – שיזכה בדין

והנה, מעין מה שהוא בעשי"ת, שמצד אחד צריכים להרבות בזכויות – מצוות ומעשים טובים, על מנת לזכות בדין על פי חשבון המעשים, ומאידך הוא זמן של תחנונים לחסד חינם מאת השי"ת, כן הוא גם בחודש אלול.

כי הנה איתא בטור (שם), "יש מי שמרבין לומר סליחות ותחנונים מר"ח אלול ואילך . . וכל המוסיף לבקש רחמים זכות הוא לו".

ולכאורה הוא תרתי דסתרי, ד"זכות" היינו לזכות בדין על פי חשבון מעשיו, ויחד עם זאת צריכים לומר סליחות ו"תחנונים", ו"לבקש רחמים", דהיינו לבקש מחסד השי"ת שלא על פי החשבון.

והביאור בזה הוא כדלעיל, שאמנם מדובר על דין ומשפט על פי חשבון המעשים, לזכות בדין על פי מעשיו, אך יחד עם זאת הא גופא שיזכהו השי"ת על פי מעשיו, הוא בגדר חסד וצדקה, וצריכים להתחנן לפניו ית' שיתן זאת במתנת חינם.

וממילא, הדרך לזכות בדין בימים אלו, היא על ידי שנרגש אצלו שתמיד זקוק לבקש רחמים מאת הקב"ה שיתן לו צדקה ומתנת חנם.

וגם בעבודה גופא של הוספת תשובה ומעשים טובים בכדי לזכות בדין, הנה לכל לראש צריכים להרבות בצדקה, בכדי שיתן הקב"ה מדה כנגד מדה את הזכי' בדין שהיא חסד וצדקה ומתנת חנם, וכפי המובא למעלה שצירוף שם הוי"ה של חודש אלול יוצא מסופי תיבות של הכתוב "צדקה תהי' לנו כי".

ועל ידי הנהגה זו, זוכה כל אחד להכתב ולהחתם בספרן של צדיקים גמורים, ועד שלפני ר"ה יודעים שהם זוכים בדין — לכתובה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, בטוב הנראה והנגלה.

שיחות קודש

כאו"א יכול להתכונן לימי הדין ע"י צדקה

ההכרח בקיומה בשלימות – כמסופר בגמרא שבתו של נקדימון בן גוריון "היתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים", משום שאף שאבי' נקדימון בן גוריון "עבד צדקה", מ"מ, "כדבעי לי' למיעבד לא עבד, כדאמרי אינשי לפום גמלא שיחנא!"

כלומר, אע"פ שנקדימון בן גוריון נתן צדקה בריבוי גדול ביותר, שלא בערך לגבי הסכום שנתנו אחרים (כמסופר בגמרא גודל ההפלאה בנתינת הצדקה שלו באופן של גוזמא!), מ"מ, כיון שלפי-ערוך גודל עשירותו המופלגת נדרש ממנו ליתן יותר, ולא נתן כפי ששיערו שצריך הוא ליתן... התנקם הדבר בבתו שלו ("אין זיין אייגענע טאָכטער") – אף שדבר זה לא הי' באשמתה... – שלא זו בלבד שמוזנות' היו מצומצמים ביותר, אלא גם מוזנות מצומצמים אלה לא זכתה לקבל בדרך של כבוד, טהרה ונקיות... – ש"היתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים"...

ונמצא, שגם לאחר נתינת הצדקה במשך כל השנה, אי-אפשר לדרוש מהקב"ה אפילו בתורת צדקה, כיון ש"לנו בושת הפנים" גם בעבודתנו בנתינת הצדקה גופא, שלא היתה "כדבעי לי' למיעבד", "לפום גמלא שיחנא!"

ולכן, צריכים כולם – גם אלה שעסקו בענין הצדקה במשך כל השנה – לנצל את הזמן הנותר עד ימי הדין והמשפט, ולהוסיף בענין הצדקה ביתר שאת וביתר עזו, "כדבעי לי' למיעבד".

(ד"ר אלול תשי"א)

ומזה מובן שבחודש אלול, זמן החשבון והתשובה – צריכים להשתדל ולהוסיף ולהרבות בנתינת הצדקה, שזוהי ההכנה לקבל הצדקה מהקב"ה, "לך ה' הצדקה" . . [ש]מבלי הבט על כל החשבונות בנוגע להנהגתו בשנה שעברה, יכול לבקש מהקב"ה בתורת צדקה, "לך ה' הצדקה", כיון שגם הוא השתדל בנתינת הצדקה להחיות נפש העני.

וענין זה שייך לכאו"א מישדאל – שמבלי הבט על מעמדו ומצבו, בכחו וביכולתו ליתן צדקה לעני:

נתינת הצדקה, "החיית את נפש העני", היא, לא רק בשעה שנותנים ריבוי כסף וזהב – שדבר זה אינו בכחו של כאו"א, אלא גם בנתינת פרוטה אחת לעני, ולא עוד אלא ש"כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות", היינו, שבשביל פרוטה אחת בלבד מתברך בשש ברכות, שש ברכות הכוללות כל טוב! ויתירה מזה (כהמשך דברי הגמרא): "המפייסו בדברים מתברך בי"א ברכות", שכאשר מפייסו בדברים, דיבור בעלמא – שזה בודאי בכחו של כאו"א – מתברך (לא רק בשש ברכות, אלא) בעוד חמש ברכות, י"א ברכות!

...ולאידך גיסא, גם אלה שעסקו בענין הצדקה במשך כל השנה כולה, צריכים בחודש אלול להוסיף בצדקה ביתר שאת וביתר עזו:

ובהקדמה – שבכל המצוות יש חילוקי דרגות באופן קיום המצוה, הידור מצוה, עד למהדרין מן המהדרין, אבל במצות צדקה מודגש ביותר גודל

מדוע מתאוה אדם לבשר?

ואמרת אוכלה בשר כי תאוה נפשך לאכול בשר (יב, כ)

יש לבאר פסוק זה בעבודת האדם לקונו:

ידועה תורת הבעש"ט על הפסוק "רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף" (תהלים קו, ה), שהטעם שהאדם מרגיש רעבון וצמאון למאכלים גשמיים הוא מפני ש"נפשם בהם תתעטף", היינו שיש ניצוץ הקדושה הטמון במאכל ובמשקה, שעל האדם לברר ולזכך ע"י אכילתו ושתייתו לשם שמיים, ובירור זה הוא הגורם לרגש הרעבון או הצמאון (ראה כתר שם טוב סימן קצד).

וזהו הרמז בכתוב כאן, שכאשר האדם רוצה ומתאוה לאכול בשר, עליו לדעת שתאוה זו באה לו "כי תאוה נפשך לאכול בשר", שאין זו תאוה חומרית גרידא, אלא פנימיותה היא תאוות הנפש, המתאוה להעלות את הניצוץ האלקי הטמון בבשר.

כיצד הופך הסימן "פני כלב" לברכה?

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה (יא, כז)

בדרושי חסידות מבואר "מהו מעלת נותן בקללה, כי הרי 'נותן' מורה על דבר טוב, על דרך מתנה . . . אך הענין הוא, דאין הכוונה בבדיאת הרע . . . שיהי' מציאות הרע נמצא בעולם, אלא אדרבה להיפוך, בשביל שיהופך הרע לטוב כו' . . . וזהו ג"כ ענין נותן לפניכם היום ברכה וקללה", שעל ידי תשובה ומעשים טובים בעולם הזה ניתן להפוך את הקללה והרע לברכה וקדושה (אור התורה להצמח צדק פרשתנו ס"ע תרנח ואילך. וראה שם ע' תרמה ועוד).

והנה, פרשת ראה נקראת תמיד בסמיכות לחודש אלול. וענין זה שייך במיוחד לחודש אלול שעניינו הוא עבודת התשובה, כי עבודת התשובה דאלול תוכנה ג"כ הפיכת הרע לטוב, כי התשובה דאלול היא באופן ש"זדונות נעשו לו כזכיות" (יומא פ, ב).

ויש לבאר שגם הסימנים דעקבתא דמשיחא שנתבארו בסוף מסכת סוטה, ניתן להפכם לטוב. כגון הסימן ד"פני הדור כפני הכלב" (שהוא כינוי שם לגנאי, כדברי חז"ל עה"פ "ואבדתם את שמם" שבפרשתנו (תמורה כה, ב)), יש לפרשו על הצד הטוב:

הסימן ד"פני כלב" רומז על הייעוד ד"והשלחתי רעב בארץ, לא רעב לחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה'" (עמוס ה, יא), שהרעב והצמא לדבר ה' יהיו גדולים כל כך עד שבני הדור יהיו ככלבים, עליהם נאמר "והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה" (ישעי' נג, יא), וככל שנותנים להם עדיין תובעים "הב הב" שרוצים יותר (ראה תקו"ז ת"ז כב, א), לאות וסימן שהצמא הרוחני בבני ישראל ילך ויגבר לקראת הגאולה העתידה.

המדרש מודפס לעילוי נשמת
הרב שמעון
ב"ר מנחם שמואל דוד הלוי
ע"ה רייטישק
נפטר כ' כסלו ה'תשפ"ב

היהודי סוגייה

עיון ופולפול בסוגיות הפרשה

בפלוגתת ר' יהודה ובן עזאי גבי לשון הכתוב באיסור דם

יקשה איך תתכן פלוגתא במציאות אם היו שטופים בדם, וכן סתירה מדברי הספרי לגבי מכות, ויבאר היאך אי"ז מחלוקת במציאות / יבאר דפלוגתת ר' יהודה ובן עזאי נובעת משיטותיהם בש"ס בכמה מקומות

הקצה, דלר"י היו שטופין בדם לאכלו, היינו שהיו רגילין וביותר באכילת דם בזמן ההוא, ולרשב"ע בעת הציווי הי' הדם קל להשמר ממנו ואין אדם מתאוה לו. וביותר צ"ע, דבמכות (כג, ב) גרסינן "ר"ש בר רבי אומר הרי הוא אומר רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש וגו', ומה אם הדם שנפשו ש"א אדם קצה ממנו הפורש ממנו מקבל שכר גדול ועריות שנפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן הפורש מהן על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות" (והובא בפרש"י להלן (שם, כה) עה"פ "למען ייטב לך גו". ולכאור' הוי לא כמר ולא כמר, דלר"י היו שטופין בדם, שהוא היפך הגמור מ"נפשו כו' קצה ממנו"); וגם לרשב"ע "אין אדם מתאוה לו", אבל לא "שנפשו של אדם קצה ממנו".

והנראה בזה, דליתא כאן פלוגתא במציאות, כי אין סברת ר"י הפוכה מסברת רשב"ע שהדם אין אדם מתאוה לו, אלא שפיר אפשר לומר שאדם לא יתאוה לדבר, ועוד זאת - שתהא נפשו קצה ממנו, ומ"מ בפועל יהי' שטוף באכילתו מפני טעם צדדי, שמאמין שיש סגולה בזה (ויעוי' ברמב"ן כאן

א. איתא בספרי עה"פ "רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש גו" (פרשתנו יב, כג): ר' יהודה אומר מגיד שהיו שטופים בדם קודם מתן תורה. יכול אף משקבלו אותה בשמחה מהר סיני ת"ל רק חזק. א"ר שמעון בן עזאי . . לומר מה דם שאין בכל המצות קל ממנו הזהירך הכתוב עליו שאר כל מצות עאכו"ו. ע"כ. היינו דב' דיעות הן אמאי נאמר כאן "רק חזק", דר"י ס"ל שהוא מחמת שהיו שטופים בדם, ורשב"ע ס"ל בהיפך, דהדם הוא מצוה קלה להזהר הימנה (כיון שאין אדם מתאוה לדם) ואמר הכתוב "רק חזק" ללמדך בק"ו להזהר ממצוות חמורות הימנה. ומבואר יותר בל' רש"י עה"ת, שהביאה לפלוגתא זו בזה"ל: "ממה שנאמר חזק אתה למד שהיו שטופים בדם לאכלו לפיכך הוצרך לומר חזק דברי רבי יהודה. ר"ש בן עזאי אומר לא בא הכתוב אלא להזהירך וללמדך עד כמה אתה צריך להתחזק במצות אם הדם שהוא קל להשמר ממנו שאין אדם מתאוה לו הוצרך לחזקך באזהרתו ק"ו לשאר מצות".

ולכאור' צ"ע גדול איך אפשר שתהי' פלוגתא במציאות, ובהיפך מן הקצה אל

הקלות, וכאמרו "הוי רץ למצוה קלה שמצוה גוררת מצוה". דפירוש הדבר אינו שצריך לרוץ רק למצוה קלה, אלא שצריך לרוץ גם למצוה קלה (וכן מתפרש אף אם לא גרסינן "כלחמורה", וכגירסת אדה"ז), כדמוכח מהטעם "שמצוה גוררת מצוה". ועד"ז הוא להיפך, בענין העבירה שאומר "ובורח מן העבירה (גם ע"ז מבואר הטעם) . . ועבירה גוררת עבירה". ועוד יסוד מצינו בשיטת רשב"ע בש"ס, דקיום מצוה קלה מביא לקיום שאר המצוות, גם חמורות יותר. והיפוכו בעבירה.

וְלֹאֲכִי ס"ל רשב"ע הכא באיסור דם, חדא דגם בציווי שהוא קף להשמר ממנו – צ"ל "חזק" כזוהרתו, שבמצוות עשה הוא הא דאמר "רץ למצוה (גם) קלה"; ובלא-תעשה (בכל עבירה) "בורח מן העבירה". וכן היסוד השני בשיטתו, "להזהירך וללמדך עד כמה אתה צריך להתחזק במצות . . ק"ו לשאר מצות". כי הנאמר כאן הוא חיזוק לשאר המצות. דוגמת אמרו "הוי רץ למצוה קלה . . שמצוה גוררת מצוה", ותקיים גם שאר המצוות, "ובורח מן העבירה" שע"ז תהי' רחוק גם משאר העבירות".

אֵלֵּא שעדיין יל"ע עוד בהאמור, כי עד עתה ידעינן רק דשיטת ר"י היא "דברים ככתבם" ושיטת רשב"ע היא לרוץ אפילו למצוה קלה, והיפוכו בעבירה, מיהו עדיין מנלן שר"י לא ס"ל כרשב"ע שצ"ל "חזק" במצוה שקף לשומרה, ורשב"ע לא ס"ל כר"י דדברים ככתבם.

והנראה בזה ע"פ מה דאיתא בסוף ברכות (סב, א) "תניא בן עזאי אומר פעם אחת נכנסתי אחר רבי עקיבא לבית הכסא ולמדתי ממנו ג' דברים, למדתי כו'. אמר לו ר' יהודה עד כאן העזת פניך ברכך. אמר לו

שהביא ממנו"ג (ה"ג פמ"ו) דסברו שסגולה היתה (בדבר) או רפואה יש בזה כהא דברכות (מד, ב) "כל נפש משיב את הנפש", אי נמי מפני שרגיל בזה וכיו"ב, וכנראה בחוש בכמה דברים, ועד"ז בנדון דידן בדם שהיו שטופים בו שנים רבות גם לאחר צאתם ממצרים אף שלא היו מתאווים לו או גם נפשם קצה ממנו.

וּשְׁפִיר י"ל דהמציאות אחת היתה ורק איפליגו כאן היאך ראוי יותר לבאר הא דאמר הכתוב גבי דם דוקא "רק חזק", שלא מצינו לשון זה בשאר מצוות התורה, וע"ז מיישבים התנאים כל אחד לפי דרכו אמאי נאמר כאן "חזק", דלר"י הוא משום שהיו שטופים בדם באותה שעה, ולרשב"ע אינו שייך למידת ישראל באותה שעה, אלא רק ללמד על הזהירות בכל המצוות.

ב. ומעתה י"ל ביאור סברת כל אחד לבאר באופן אחר, מאי טעמא אמר מר הכי ומר הכי ופליג על פירוש חברו, דאזלי בזה לשיטתייהו, שכל אחד ראה להדגיש יותר יסוד אחר שנמצא בשיטתו במק"א.

דהנה, אשכחן כבר בש"ס (פסחים כא, ב) דפירש ר"י במש"כ (פרשתנו יד, כא) "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכר לנכרי גו'", דהיינו "דברים ככתבם, לגר בנתינה ולנכרי במכירה" ופליג אר"מ דסבר "אחד גר ואחד נכרי בין במכירה בין בנתינה". ומעתה ר"י לשיטתו, הנה בנדר"ד העדיף לומר ד"רק חזק" שנאמר על דם יש לפרשו "דברים ככתבו" שמדבר בנוגע לדם עצמו ולא שבא ללמד על שאר מצוות, אלא באזהרת דם עצמה צריך חיזוק לפי ששטופים בה.

ומאידך מצינו שיטת רשב"ע בש"ס להצריך זירוז וחיזוק בקיום המצות, אפי'

שאינן פסק הלכה יותר טוב וברור מ"מעשה רב", לא הסתפק בזה שישאל את רבו, אלא "נכנס אחריו לביהכ"ס" ללמוד ממנו ע"י שיראה הנהגתו בפועל. משא"כ שיטתו של ר"י היתה שאינן צריך לרוץ עד כדי להעיז פניו וכו', ואף שתורה היא וכו', די שישאל את רבו אם ישנם הלכות ודינים בשייכות לבית הכסא. והנהגת בן עזאי ה"ז לשיטתו דר"י - "עד כאן העזת פניך ברבך".

ועל דרך זו מצינו בש"ס לאידך גיסא, דגרסינן (ברכות כא, ב. וש"נ) "בן עזאי אומר נאמר (משפטים כב, יז) מכשפה לא תחי' ונאמר (שם, יח) כל שוכב עם בהמה מות יומת, סמכו ענין לו, מה שוכב עם בהמה בסקילה אף מכשפה בסקילה. א"ל ר' יהודה וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא זה לסקילה, אלא אוב וידעוני בכלל מכשפים היו, ולמה יצאו, להקיש להם ולומר לך, מה אוב וידעוני בסקילה אף מכשפה בסקילה". וטעם מחלוקת י"ל, דבן עזאי דורש "סמוכין" בכל התורה כולה, "סמכו ענין" - היינו הפרשה [כדפרש"י בברכות (שם, רע"ב)] בכ"ל ועתה ועד כדי כך ללמוד מזה עונש סקילה. אבל ר"י מתמה "וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא זה לסקילה", כ"א לומד הדין מזה ש"אוב וידעוני בכלל כו' וז"ל כו' מכשפה בסקילה" - היינו "מקרא מפורש" [כדפרש"י בברכות שם].

תורה היא וללמוד אני צריך". ולכאור' י"ל ע במאי פליגי. וי"ל דר"י סבר דאף שתורה היא וצריך ללמודה, הרי, כרגיל בלימוד התורה - עליו לשאול ההלכה מביהמ"ד, וזהו שאמר רשב"ע "עד כאן העזת פניך" במקום שאלה בביהמ"ד.

אמנם רשב"ע שמדגיש שצ"ל ריצה אפילו למצוה קלה, ועד"ז מובן ג"כ בנוגע לברור הלכה - הרי במקום שאפשר אין מספיק שאלת הלכה בביהמ"ד, כ"א לראות מעשה, אשר מעשה רב (שבת כא, א. ב"ב קל, ב. וברשב"ם). וע"ד מאמר חז"ל "אין למדין הלכה לא מפי למוד ולא מפי מעשה (באם נוגע ויש מקום לטעות בטעם המעשה) עד שיאמרו לו הלכה למעשה", ולכן נכנס אחרי רע"ק לראות הנהגתו בפועל.

ועפ"ז מתורצת קושיית המהרש"א שם, "דמי הכריח ולהעיז פניו הי' לו לשאול על דברים אלו מרבו". והנה, שם מתרץ ד"לא אסיק מדעתי' בהני מילי דאית בהו חשש איסור לשאול עליהם, ותורה היא וללמוד כו' דקאמר היינו לידע מה שיש שם ללמוד ממנו כו'". אלא דתירוצו לכאורה צ"ע: הרי זה גופא הי' יכול לשאול את רבו אם יש שם ללמוד ממנו והי' לומד הדבר מפיו, ולא הי' צריך להעיז פניו ברבו. אלא שהביאור הוא כנ"ל, דשיטתו ודרכו של רשב"ע לעשות כל דבר וענין בדיני התורה באופן של ריצה והתחזקות יתירה, ומכיון

להרבות בצדקה!

להרבות בצדקה – למרות ובגלל הדוחק בפרנסה

...ובהנוגע לענין דוחק פרנסה, ידועה גם עצה היעוזה מחז"ל, להרבות בצדקה ולחלקה לרבות פעמים, ומהזמנים המסוגלים לזה הוא בכל יום חול קודם תפלת הבוקר להפריש פרוטות אחדות לצדקה.¹

במענה למכתבו . . בו כותב אשר עבר לחנות חדשה, ולעת עתה אינו רואה הצלחה בפרנסתו והוא במקצוע - חייט.

מסתמא יודע מענין הפרשת מעשר מהריוח, ובפרט כשיש דוחק בפרנסה צריך להרבות בצדקה, אבל בכל אופן לא פחות ממעשה, ולחלק את הצדקה בכמה פעמים. ומזמנים המסוגלים הוא בכל יום חול קודם תפלת הבוקר. וכן מהנכון לבדוק את התפילין שלו, וישאל אצל רב, באם פתח החנות שלו חייב במוזוה, ואז יקבע מוזוה כשרה באופן הכשר, ובאם אין החנות חייבת במוזוה, אזי על כל פנים צריך שיהי' מצויים שם בחנותו סידור ותהלים.

ויהי רצון אשר ירחיב בורא עולם ומנהיגו פרנסתו ויוסיף בלימוד בתורה הק' תפארת בחורים בזמנים הפנוים וגם על ידידיו ישפיע שגם הם יעשו ככה וזכות הרבים מסייעתו.²

עכ"פ בפרוטות אחדות יותר

לאחרי הפסק ארוך נתקבל מכתבו . . בו כותב אודות מצב הדחוק בפרנסה.

...ובכל אופן ידועה העצה היעוזה להרבות בצדקה, ועד כמה שלא יהי' קשה, להרבות עכ"פ בפרוטות אחדות יותר, מהרגלו בזה בעבר, ומהזמנים המסוגלים לזה, הוא בכל יום חול קודם תפלת הבקר.³

'להרבות' דייקא!

במ"ש אודות מצב פרנסתו, ידועה עצת חז"ל להרבות בצדקה, שאז מתקיימת ברכת השי"ת עשר בשביל שתתעשר והמלה להרבות מדוייקת בזה, כיון שצריך להסיר צמצום הצנורות שהיא על ידי תנועה בקצה השני, וע"ד המובא ברמב"ם הלכות דיעות פ"ג ובדוגמת הנהגת האדם דלמטה מעורר זה בהנהגת אדם שעל הכסא כביכול, דמדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה.⁴

א. אגרות קודש ח"ט עמ' ער-ה / ב. אגרות קודש ח"ב עמ' תמו / ג. אגרות קודש ח"ב עמ' סד / ד. אגרות קודש ח"ז עמ' ק-קא

הרחבי החסידות

מתוך כתבי רבותינו נשיאי חב"ד

הצלחה בצדקה

ר' שבתי מאיר לא שינה את ביתו, הוא חי כפי שחי עד אז כאשר היה בעל בית רגיל. אלא שמזמן לזמן הלכו וגדלו הוצאות הצדקה שלו, ותמיד ביקש מהשם יתברך שיזכה אותו בהצלחה בצדקה

הנוטל פרוטה מאיוב מתברך

אל הבעל שם טוב בא יהודי בלב מר, במה התבטאו צרותיו - איך אני יודע. אם בעיני בריאות, או שלא היו לו ילדים או צרה אחרת גדולה ל"ע. היהודי יכב וילל בפני הבעל שם טוב, שיעזור לו בתפלותיו ובתחנוניו.

כידוע היה הבעל שם טוב גדול מאד במדת אהבת ישראל, והיתה לו מסירות נפש על כך, עגמה נפשו מאד מצערו של היהודי, אך ראה למעלה שאין הוא יכול לעזור לו.

ניגש הבעל שם טוב אל ארון הספרים, הוציא גמרא ונתקל במסכת בבא בתרא. כאשר פתח את הגמרא, נפתחה הגמרא במקום שכתוב "כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך" (מו, ב), שכן לאיוב היתה הצלחה בצדקה.

מאירוע זה, שדווקא גמרא זו נקלעה לידו, ושכאשר פתח את הגמרא נראתה לו מאמר זה אודות איוב, ראה הבעל שם טוב השגחה פרטית, שעל ידי מאמר זה צריך אותו יהודי, הנצרך הגדול ל"ע, להיוושע.

הבעל שם טוב התעמק במחשבותיו למה מתכוונים בשמים בכל האירוע הזה עם הגמרא והמאמר, עד שתפס למה הכוונה.

בית דין של מעלה פסק שתהיה לו הצלחה בצדקה

בעיר ברודי היה יהודי בשם ר' שבתי מאיר. יהודי שידע ללמוד ופיזר הרבה צדקה. כל בקשותיו מהשם יתברך היו, שיתן לו השם יתברך הצלחה בצדקה, שיתן מתוך לב טוב ואשר הצדקות שלו תצלחנה, שאלה שלוקחים ממנו - יוושעו.

השם יתברך נתן לר' שבתי מאיר עשירות גדולה, אך ר' שבתי מאיר לא שינה את ביתו, ולא קישט את ביתו. הוא חי כפי שחי עד אז כאשר היה בעל בית רגיל. אלא שבצדקה - שחלק

גדול היה זה מתן בסתר, שאף אחד לא ידע מכך - היה הדבר ניכר מאד. מזמן לזמן הלכו וגדלו הוצאות הצדקה שלו, ותמיד ביקש מהשם יתברך שיזכה אותו בהצלחה בצדקה.

בית דין של מעלה פסק, שר' שבתי מאיר זכאי, שהשם יתברך ימלא בקשתו ושתהיה לו הצלחה בצדקה.

כשנזכר הבעל שם טוב על ר' שבתי מאיר מברודי, הבין היטב, שמן השמים הכניסו בו את הדעה לקחת גמרא, ומן השמים עשו שיפגע בגמרא זו ובמאמר זה, וזאת כדי שייזכר על ר' שבתי מאיר מברודי, כאשר הוא יודע פסק הדין של בית דין של מעלה שתהיה לו הצלחה בצדקה, ועל ידו - על ידי ר' שבתי מאיר - יכול אותו יהודי להיעזר.

הבעל שם טוב הורה ליהודי ללכת לברודי, שם ישנו יהודי בשם ר' שבתי מאיר שהוא מכניס אורחים גדול ובודאי יזמינו להתארח אצלו בשבת, ואחרי שבת, כשיצטרך לעזוב את ברודי, יודה לר' שבתי מאיר על הכנסת האורחים וביקש אותו להיושע מן השמים מהצדקה הגדולה שלו.

היהודי הלך לברודי. בבואו לשם שבת אצל ר' שבתי מאיר, והיתה זו שבת מלאה אורחים. ר' שבתי מאיר נתן לכל אחד מהטוב והיפה ביותר ביד רחבה. ביום ראשון נפרד היהודי מר' שבתי מאיר וביקש את ברכתו כפי שהורה לו הבעל שם טוב.

ר' שבתי מאיר בירך את היהודי בלבביות, והשם יתברך קיבל את ברכתו והיהודי נושע.
(תרגום מספר השיחות ה'תש"א עמ' 39 ואילך - ספר השיחות ה'תש"א המתורגם עמ' לא)

